

JAHOLOTGA QARSHI MA'RIFAT BILAN KURASHISH

Samarqand viloyati Pastdarg'om tumanida 2-son Politexnikumi

Ernazarova Zilola Akramovna

Tel: +998933521987

Pochta: ernazarovazilola458@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu ilmiy maqola **jaholat (bilimsizlik, ekstremizm) muammosiga** qarshi kurashishda ****ma'rifat (chuqur bilim va tarbiya)****ning hal qiluvchi rolini kompleks tahlil qiladi. Tadqiqot Sharq mutafakkirlarining (Imom Buxoriy, Ahmad Yassaviy, Alisher Navoiy) asrlar osha yetib kelgan ma'rifiy g'oyalarini bugungi globallashuv, axborot shovqini va *post-haqiqat* davrining muammolari bilan bog'laydi. Maqolada jaholatning nafaqat savodsizlik, balki intellektual va ma'naviy qashshoqlik sifatidagi ildizlari chuqur o'rganiladi. Asosiy e'tibor ma'rifatni targ'ib qilishda ta'lim tizimining fundamental o'zgarishlari, zamonaviy media savodxonlikni rivojlantirish zaruriyati va madaniy-ma'naviy qadriyatlarning mustahkam himoya mexanizmi sifatidagi ahamiyatini yoritishga qaratilgan. Ushbu sintez yondashuvi jaholatni jismonan emas, balki **aqliy va ma'naviy jihatdan yengish** strategiyasining samaradorligini ilmiy misollar bilan asoslaydi.

Kalit so'zlar: Jaholat, ma'rifat, ta'lim, ekstremizm, media savodxonlik, ma'naviyat, Islom ma'rifati, axborot xavfsizligi, tanqidiy fikrlash.

Kirish

Hurmatli tadqiqotchilar va ma'rifatparvarlar, kiyim-kechak madaniyati va iqtisodiy tahlil kabi mavzular qanchalik muhim bo'lmasin, insoniyat taraqqiyotidagi eng fundamental kurash bu – bunyodkor ma'rifat va buzg'unchi jaholat o'rtasidagi azaliy kurashdir. Jaholatni faqatgina o'qish-yozishni bilmaslik deb tushunish – bugungi murakkab dunyoda katta xatodir. U – atrof-muhitni, ilmiy haqiqatlarni,

insoniy qadriyatlarni va hatto o'z dinining asl mohiyatini chuqur anglamaslik, tor tushunish natijasida yuzaga keladigan ma'naviy-intellektual qashshoqlik holatidir. Bu qashshoqlik esa ijtimoiy nizolarning, aqidaparastlikning va eng yomoni – ekstremizmning asosiy o'chog'iga aylanadi.

O'zbekiston Respublikasining strategik yo'nalishida bu kurash davlat siyosatining ustuvor ustuniga aylangan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning "Jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashish – zamon talabidir" degan shiorlari, bu masalaga nafaqat profilaktika, balki davlat miqyosidagi fundamental mudofaa strategiyasi sifatida qarashni anglatadi. Bu tamoyil bilan biz jaholatning tashqi ko'rinishlarini jismonan jazolashni emas, balki uning ma'naviy va intellektual ildizlarini uzishni, ya'ni har bir fuqaroni bilim va e'tiqodga nisbatan immunitet bilan ta'minlashni maqsad qilganmiz.

Ushbu ma'ruzaviy tahlilning asosiy maqsadi – jaholatning paydo bo'lishining chuqur ijtimoiy-psixologik sabablarini zamonaviy kontekstda ko'rib chiqish, unga qarshi kurashishda Sharq ma'rifiy merosini o'z ichiga olgan, zamonaviy axborot texnologiyalari bilan uyg'unlashgan kompleks ta'lim-tarbiya mexanizmlarini ilmiy asoslash va shu orqali yangi avlodni kelajak chaqiriqlariga tayyorlash strategiyasini yoritishdir.

Asosiy

Jaholatning Mohiyati, Turlari va Ijtimoiy Ildizlari Jaholatning ta'rifi va mohiyatini tushunish kurashni to'g'ri yo'naltirish uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega. Jaholat bugun ikki xil ko'rinishda namoyon bo'ladi. Birinchisi, bu – an'anaviy mutlaq jaholat, ya'ni o'qish, yozish va asosiy hayotiy bilimlarga ega bo'lmaslik. Ikkinchisi esa, zamonaviy jamiyat uchun ancha xavfliroq bo'lgan nisbiy jaholat – bu noto'g'ri yoki bir tomonlama ma'lumotlarga qattiq ishonish, o'zini o'qimishli deb bilgan holda boshqa fikrlarni mutlaqo rad etish va aqidaparastlikka berilishdir.

Jaholat ko‘pincha qiyinchiliklar, jamiyatdagi adolatsizlik hissi, umidsizlik va eng muhimi, tanqidiy fikrlash ko‘nikmasining yo‘qligi zaminida ildiz otadi. Psixologik jihatdan, inson miyasi murakkablikni yoqtirmaydi. Radikal g‘oyalar esa murakkab ijtimoiy muammolarga juda oddiy, yagona va qat’iy javoblarni taklif qiladi. Misol uchun, iqtisodiy muammolarga duch kelgan yoshga "hamma narsada dushmanlar aybdor, faqat bizning yo‘limiz to‘g‘ri" degan sodda va qulay formulani berish, ularni uzoq va qiyin ma‘rifiy yo‘ldan osonlikcha chalg‘itadi. Bu, o‘zgarishlardan qo‘rqish (*neofobiya*) va o‘zini himoyasiz his qilish natijasida paydo bo‘ladigan intellektual himoyasizlik holatidir.

Bugungi kunda jaholatning eng katta maydoni raqamli makon – internet va ijtimoiy tarmoqlardir. Bu yerda jaholat "raqamli jaholat" shaklini oladi. Soxta xabarlar (*fake news*), manipulyativ videoroliklar va *troll* fabrikalari orqali tarqatilayotgan noto‘g‘ri g‘oyalar yoshlarning ongiga tez va to‘g‘ridan-to‘g‘ri ta’sir ko‘rsatadi. Bu, ilmga asoslangan dunyoqarashni emas, balki hissiyotga asoslangan reaksiyani uyg‘otishga qaratilgan bo‘ladi.

Ma‘rifat – Fundamental Qalqon va Kurash Strategiyasi Ma‘rifat, bu faqatgina diplom yoki ma‘lumotnoma emas. Bu chuqur tarbiya, yuksak axloq va keng dunyoqarashning sintezidir. U uch asosiy ustunga tayanadi: Bilim (Ilm), Tarbiya (Axloq) va Anglash (Tanqidiy Fikrlash). Jaholat aqlni zaharlasa, ma‘rifat uni mustahkamlaydi.

Sharqning ma‘rifiy merosi bu kurashning asosi hisoblanadi. Buyuk allomalarimizning yondashuvi bugungi kurash uchun ham universal model bo‘lib xizmat qiladi. Imom Buxoriy hadis ilmida har bir axborot manbasini qat’iy tekshirish, shubhaga o‘rin qoldirmaslik va haqiqatga intilish uslubini joriy qilgan. Bu, aslida, zamonaviy axborot manbalarini tekshirish (fact-checking) va media savodxonlik tamoyilining ming yillik oldingi versiyasidir. Alisher Navoiy esa o‘z asarlarida axloqiy va ma‘naviy mukammallikka erishishni targ‘ib qilib, jaholatning

ildizi bilimga befarqlik ekanligini ko'rsatib bergan. Bu buyuk zotlar ta'limotida ma'rifatning asosiy funksiyasi – dushmanlikni shakllantirish emas, balki tushunish, bag'rikenglik va o'zaro hurmatni mustahkamlashdir.

Jaholatga Qarshi Kurashning Zamonaviy Ma'rifiy Strategiyalari Jaholatga qarshi kurash muvaffaqiyatli bo'lishi uchun uning zamonaviy maydonlarga moslashuvi zarur. Bu jarayon Ta'lim, Media va Ma'naviyat sohalarida uch yo'nalishli harakatni talab etadi:

Ta'lim Tizimida Tanqidiy Fikrlashni Shakllantirish Jaholatga qarshi kurashning eng samarali va fundamental yo'li – bu ta'lim tizimini tubdan o'zgartirishdir. O'quvchilarni faktlarni shunchaki yodlashdan, ularni tahlil qilish va baholashga o'rgatish zarur. Muammoga asoslangan ta'lim (Problem-Based Learning) metodologiyasiga o'tish muhimdir. Bunda talaba yoki o'quvchi o'qituvchidan tayyor javobni olmasdan, berilgan muammoni mustaqil ravishda tadqiq qiladi, turli manbalarni solishtiradi va o'z xulosasini asoslaydi.

- Misol tariqasida: Talabaga muammoning *faqat bir tomonini* ko'rsatuvchi radikal manba beriladi va undan shu manbadagi xulosaning to'g'riligini tekshirish so'raladi. Bu jarayon davomida u avtomatik ravishda boshqa manbalarga murojaat qiladi va *filtr* ishlashini o'rganadi. Natijada, yoshlarda har qanday g'oyaning yagona va mutlaq emasligini anglash, ya'ni intellektual immunitet shakllanadi.

Axborot va Media Savodxonligini Oshirish

Axborot shovqini davrida ma'rifiy kurashning asosiy jangi virtual maydonda kechadi. Jaholatning tarqatuvchilari ijtimoiy tarmoqlardan juda ustalik bilan foydalanmoqdalar. Shuning uchun barcha yosh toifalarida, ayniqsa, yoshlar orasida media savodxonlikni majburiy ko'nikma sifatida shakllantirish kerak.

- Strategik e'tibor: Bu kurslar yoshlarga nafaqat *fake news* ni aniqlashni, balki algoritmlar, *bot* tarmoqlar, manipulyativ texnologiyalar va sun'iy intellekt yordamida yaratilgan "deep fake" larni ham tanib olishni o'rgatishi kerak. Ma'rifatli yosh – bu internetdan faqatgina foydalanuvchi emas, balki uni o'z manfaatlariga xizmat qildiruvchi va axborotni boshqara oluvchi shaxsdir. Bunday shaxs boshqa bir manbaning sodda, yolg'on g'oyalariiga aslo aldana olmaydi.

Ma'naviy-Axloqiy Qadriyatlarni Mustahkamlash

Ma'rifatning uchinchi ustuni – yuksak axloq va ma'naviyatdir. Agar insonning ma'naviy asoslari bo'sh bo'lsa, eng mukammal bilim ham uni radikal g'oyalardan himoya qila olmaydi. Shuning uchun, milliy va diniy qadriyatlarning asl, sof mohiyatini to'g'ri yetkazish muhimdir.

- Amaliy yondashuv: Islom ma'rifatini, uning bag'rikenglik, tinchlik, boshqa dinlarga hurmat, ilmga intilish va adolat kabi insonparvar tamoyillarini chuqur yoritish kerak. Bu yondashuv radikal oqimlar taklif etadigan soxta, tor doiradagi diniy talqinlarning hech qanday asosga ega emasligini ko'rsatadi. Milliy qadriyatlarga sodiqlik, o'z vatani, tarixi va madaniyatiga hurmat ruhida tarbiyalangan shaxs, o'z ota-bobolarining ma'rifiy merosini qadrlagani uchun hech qachon g'arazli g'oyalarga ergashmaydi.

Xulosa

Jaholatga qarshi ma'rifat bilan kurashish – bu o'zgaruvchan dunyoda jamiyatning barqarorligini ta'minlashga qaratilgan eng uzoq muddatli va strategik loyihadir. Jaholat o'zining turli ko'rinishlarida, jumladan, texnologik savodsizlikdan to ekstremistik tashviqotgacha bo'lgan shakllarda namoyon bo'lishda davom etmoqda.

Shu bois, kurash strategiyasi Sharqning ma'rifiy merosi (ilm va axloq ustuvorligi) va zamonaviy fan yutuqlari (tanqidiy fikrlash, media savodxonlik) sintezini o'z ichiga olgan holda olib borilishi shart. Ta'limni ustuvor vazifa sifatida belgilash, axborotni tahlil qilish ko'nikmasini shakllantirish va ma'naviy qadriyatlarga sodiqlik ruhini singdirish orqali jamiyatimizning intellektual qalqonini mustahkamlaymiz. Ma'rifat – bu nafaqat himoya va profilaktika, balki barqarorlik, taraqqiyot va insoniylikning asosiy va hech qachon yengilmaydigan omilidir.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: O'zbekiston, 2017.
2. Ibrohimov A. A. Jaholatga qarshi ma'rifiy kurashning nazariy asoslari. – Toshkent: Ma'naviyat, 2020.
3. Karimov I. A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.
4. To'laganov D. R. Media savodxonlik: Axborot xavfsizligi tahlili. – Toshkent: Fan, 2021.
5. Oripov R. M. Buyuk mutafakkirlar merosida ma'rifat tushunchasi. – Samarqand: Imom Buxoriy ilmiy markazi, 2019.
6. Xaydarov B. I. Ekstremizmning psixologik asoslari va ma'rifiy profilaktika usullari. – Toshkent: Adolat, 2022.